

УДК 336.225:351.713

Михайло Шевчук,*аспірант кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті проаналізовано основні підходи до формування стратегії розвитку Державної фіскальної служби в Україні, подано аналіз підходів до інформаційного забезпечення фіскальних органів у країнах Європейського Союзу та Російській Федерації, а також особливостей захисту інформації, що подається шляхом заповнення електронних декларацій. Автор виводить основні прогалини запропонованої Стратегії розвитку органів Державної фіскальної служби в контексті інформаційного забезпечення останніх і наводить доцільні, на його думку, моделі побудування довгострокового плану розвитку інформаційного забезпечення Державної фіскальної служби України.

Ключові слова: інформаційне забезпечення фіскальної служби в Україні, податкова служба, стратегія фіскальних реформи, електронне декларування.

Постановка проблеми. З розвитком інформаційних технологій суспільства та держави на сучасному етапі реформ, що проводяться в Україні, існує потреба в дослідженні захисту інформації в автоматизованих системах владних структур, а також особливо в інформаційних системах органів Державної фіскальної служби України (далі – ДФСУ). У зв'язку з розвитком електронної звітності ДФСУ, а одночасно зі збільшенням кількості платників податків та обов'язкових платежів до бюджету надзвичайно збільшився потік інформації, що надходить на адресу податківців, зростає кількість документів, що потребують негайного реагування, обсяг інформації давно перейшов межу, коли прості засоби обробки інформації дають змогу оперативно та якісно її обробити. Це можна здійснити лише за умови ефективного функціонування інформаційних систем.

Сьогодні, відповідно до Наказу ДФСУ «Стратегічний план розвитку ДФС України на 2015–2018 роки» від 12.02.2015 № 80, затверджено план розвитку інформаційного забезпечення фіскальної служби як один із пріоритетних до виконання. З вищезгаданого акта випливає, що органи державної влади в Україні хоча й декларують намагання державних органів йти в ногу з часом та імплементувати найкращі здобутки світових країн-лідерів у сфері фіскальних правовідносин (у тому числі й інформаційного забезпечення цих органів), однак здійснюють підміну понять, указуючи пропаганду добровільної сплати податків, зборів, митних платежів і єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування як основну мету діяльності ДФСУ в контексті інформаційного забезпечення цього органу.

Метою статті є формування критичного погляду на запропоновану стратегію розвитку інформаційного забезпечення ДФСУ в розрізі не лише пропагування необхідності сплати

податків чи розроблення простих покрокових методичних рекомендацій заповнення декларацій для фізичних осіб, а також підприємств середнього та малого бізнесу, що, безумовно, є важливими елементами цього стратегічного плану, однак не є ключовими. Також, на нашу думку, актуальною проблемою є те, що в указаній Стратегії відсутні положення щодо регулювання питання захисту інформації, що подається суб'єктом, котрий здійснює електронне декларування свого майнового стану. Отже, особа, задекларувавши свої доходи, майно, може стати об'єктом зовнішнього тиску на рідних, членів сім'ї, що повністю суперечить положенням щодо захисту права власності, поваги й захисту життя і здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Питання захисту інформації в інформаційних системах досліджували такі вчені, як О.В. Кохановська, М.В. Курків, І.І. Макаров та інші. Ураховуючи те, що органи фіскальної служби левову частку своєї діяльності приділяють саме питанню обробки й перевірки наданої платником податку інформації, сьогодні впроваджено електронну звітність як спосіб подання фінансової та податкової звітності в податкову інспекцію й інші фонди через мережу Інтернет, що суттєво спрощує процеси сплати податків, однак вони все ж залишаються надзвичайно складними та громіздкими.

З метою інтеграції України у світову спільноту як рівноправного партнера необхідно враховувати, що розвинені країни переходять до інформаційного суспільства, в якому інформація, засоби й методи роботи з нею є найважливішими ресурсами держави [1, с. 34]. З прийняттям Національної програми інформатизації в Україні значної ваги набувають питання вдосконалення державного управління, а також відповідно до Наказу ДФСУ «Стратегічний план розвитку ДФС України на 2015–2018 роки» від 12.02.2015 № 80, де

прямо зазначена необхідність постійного розвитку інформаційного забезпечення всіх державних органів. Це безпосередньо стосується діяльності всіх органів виконавчої влади, до системи яких належить і ДФСУ, а ефективне управління будь-якими об'єктами неможливе без використання інформації про стан керованих об'єктів. Це стосується і сфери оподаткування, яка є надзвичайно важливим об'єктом правового регулювання й провідним інструментом державного управління економікою країни та суспільства загалом. Крім цього, як стверджує О.О. Бандурка, у правовій державі оподаткування є формою участі приватної власності окремих громадян та організацій у суспільному житті [2, с. 56]. Постійне ж ускладнення фінансово-господарської діяльності у зв'язку з переходом до ринкових відносин призвело до того, що стан нормативно-правового регулювання й рівень управління об'єктами господарювання почав відставати від розвитку економічних відносин у суспільстві. А це потребує розробки та впровадження низки пропозицій і рекомендацій до чинного інформаційного забезпечення діяльності органів ДФСУ. Ураховуючи необхідність імplementування найбільш вдалого досвіду зарубіжних країн, необхідно проаналізувати найбільш загальні положення щодо впровадження інформаційних технологій у процесі справляння податків. У США апробація системи подання електронної звітності через канали зв'язку вперше пройшла в 1986 році. Експеримент, що проводився за участю трьох міст, виявився настільки успішним, що наступного року в ньому брало участь уже близько десяти міст, а в 1988 році – 14 штатів, спеоператору було відправлено 0,5 мільйона звітів. У 2006 році вийшли постанови, що забороняли здавати деякі звіти іншим способом, крім електронного. У 2003 році у Франції введено положення, яке дозволяло використовувати електронний спосіб передачі інформації відповідним органам [3, с. 67]. Основним принципом нововведень було використання електронного цифрового підпису як інструмента гарантування юридично важливого документообігу.

З огляду на складність питання створення безпечної з позиції захисту персональних даних інформаційної бази органів фіскальної служби в сучасних умовах функціонування органів фіскальної служби потребує додаткового опрацювання. Тому метою статті є розробка напрямів удосконалення інформаційного забезпечення діяльності органів ДФСУ в умовах реформування облікового процесу з урахуванням міжнародних стандартів та автоматизації обробки даних, а також особливостей захисту персональних даних в умовах електронного декларування.

Форма податкової декларації встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізує державну податкову та митну політику за погодженням із Міністерством фінансів України, повинна містити необхідні обов'язкові реквізити й відповідати нормам і змісту відповідних податку чи збору. До обов'язкових реквізитів належить інформація, яку повинні містити всі форми

податкових декларацій і за відсутності якої документ втрачає статус податкової інформації з настанням передбачених законом юридичних наслідків. Так, наприклад, щодо податку на прибуток підприємств затверджено 12 форм податкової звітності й 56 додатків до них, а стосовно податку на додану вартість – 11 форм податкової звітності та 22 додатки. На противагу такій практиці, європейський досвід подання фіскальної звітності показує, що, як правило, за одним податком існує тільки одна форма податкової звітності. Форми податкової звітності прості й зрозумілі. Інструкції із заповнення форм виписані так, щоб не було їх різного трактування. Наприклад, у Нідерландах і Бельгії декларація з ПДВ складається з 1 сторінки.

Складання й обробка податкової звітності значно полегшується з удосконаленням програмно-технічних засобів автоматизованої обробки інформації та переходом від традиційної паперової технології зберігання й передачі даних до електронної. Тим більше, що, відповідно до Концепції національної програми інформатизації України, центральні органи виконавчої влади, відповідальні за процеси інформатизації, повинні впровадити й утримувати автоматизовану систему «Єдине вікно подання електронної звітності» для надання послуг із подання за допомогою мережі Інтернет в електронному вигляді звітності, обов'язковості подання якої, зокрема, встановлено Податковим кодексом України. При цьому мережа такої автоматизованої системи «Єдине вікно» на перших етапах загальної інформатизації повинна розповсюджуватися на всі органи ДФСУ, до яких подається звітність платників податків.

Зазначаємо, що практика Європейського Союзу в питанні отримання податкової інформації досить широка та виходить за межі усталеної української практики. Так, у багатьох європейських країнах, Канаді й США існує Єдиний державний інформаційний ресурс стосовно даних про громадян, нерезидентів, платників податків, об'єкти оподаткування з доступом до нього органів державної влади, прокуратури, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, фізичних і юридичних осіб, що має низку переваг як для органів державної влади (можливість оперативно отримувати достовірну інформацію, не вимагаючи від громадян різноманітних довідок), так і для громадян (економія часу). При цьому останній формується навіть із даних, отриманих від третіх осіб (наприклад, у Швеції).

У Податковому кодексі України визначено виключний перелік інформації, який може надаватися платниками податків і податковими агентами, однак органи ДФСУ мають право звернутися до платників податків та інших суб'єктів інформаційних відносин із письмовим запитом про подання додаткової інформації, необхідної для виконання цими органами покладених на них завдань і функцій. Сфера оподаткування є надзвичайно динамічною, комплексною; вона потребує постійного вдосконалення, взаємодії управлінських структур, що можливо тільки при належному інформаційному

забезпеченні. При цьому платники зобов'язані забезпечити зберігання цих документів, а також тих, що пов'язані з виконанням податкового законодавства, не менше як 1095 днів із дня подання податкової звітності. І, як зазначено в пункті 2 статті 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова, податкова, статистична й інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку. Під час визначення податкового прибутку (збитку) звітного періоду за даними бухгалтерського обліку фінансовий результат до оподаткування, визначений шляхом порівняння доходів звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів, які визнані й оцінені відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку, коригується на суму постійних податкових різниць і частину тимчасових податкових різниць, що відносяться до звітного періоду. Податковим кодексом України «податкова різниця» визначається як різниця, яка виникає між оцінкою і критеріями визнання доходів, витрат, активів, зобов'язань за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та доходами й витратами, визначеними податковим законодавством. Тобто деякі, одні й ті самі, доходи й витрати, зафіксовані одними й тими самими первинними документами, повинні оцінюватися за різними принципами: а) бухгалтерського обліку; б) податкового законодавства. Тому, щоб визначити будь-яку податкову різницю, платник податку повинен вести обидва види обліку: бухгалтерський і податковий. А це суперечить як Закону № 996, так і Програмі реформування системи бухгалтерського обліку з використанням міжнародних стандартів, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України № 1706, де передбачається, що основою такого реформування має стати забезпечення створення «моделі взаємодії системи бухгалтерського обліку та оподаткування». Отже, у майбутньому в Україні, з огляду на реформування податкової інформаційної системи, необхідно вдосконалити систему взаємодії бухгалтерського обліку та оподаткування [5, с. 238].

Окремим важливим елементом для дослідження є електронний документообіг як об'єкт діяльності органів ДФС. Електронний документообіг є сукупністю процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки їх цілісності й у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Електронний документообіг здійснюється відповідно до законодавства України або на підставі договорів, що визначають взаємовідносини суб'єктів такого документообігу. Використання електронного документа в цивільних відносинах здійснюється згідно із загальними вимогами вчинення правочинів, установлених цивільним законодавством. Тобто контроль цілісності електронного документа здійснюється шляхом перевірки електронного цифрового підпису. Хоча, як уже зазначалось,

електронний документообіг та електронний підпис стали частиною реалій українського законодавства, вони не в повному обсязі створюють реальний захищений ресурс, що повністю унеможливило отримання вищезгаданої інформації третіми особами [6, с. 135]. Хоча Стратегія розвитку органів ДФСУ й говорить про необхідність забезпечення інформаційної безпеки, однак немає жодних реальних механізмів їх захисту. Захист інформації повинен забезпечуватись протягом усього періоду її існування, і всі запити на доступ до неї особливо в комп'ютерних системах повинні контролюватися комплексами засобів захисту. Отже, підвищення ефективності управління сферою оподаткування неможливе без зміцнення її інформаційного забезпечення. Із цією метою в Україні на законодавчому рівні необхідно створити нову модель взаємодії системи бухгалтерського обліку й оподаткування. На етапі виконання Національної програми інформатизації варто оновити розгалужену мережу автоматизованої системи «Єдине вікно подання електронної звітності» в усіх органах ДФСУ, до яких подається звітність платників податків. І насамкінець у межах інформаційної системи органів ДФСУ необхідно розробити комплексну систему захисту конфіденційної інформації на весь період її існування, яка б контролювала всі запити на доступ до податкової інформації відповідними комплексами її захисту.

Висновки

Тим самим пропонується імплементувати зарубіжний досвід забезпечення інформатизації органів ДФСУ та внести такі зміни до програми Стратегії розвитку:

– по-перше, ввести в дію Єдиний державний інформаційний ресурс стосовно даних про громадян, нерезидентів, платників податків, об'єкти оподаткування з доступом до нього органів державної влади, прокуратури, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, фізичних і юридичних осіб з метою ефективного моніторингу платників податку, зменшення бюрократичного підходу до фіскального врядування;

– по-друге, внести пропозицію щодо спрощення подання податкових декларацій і мінімізації документарного декларування;

– по-третє, звернути увагу на проблему кіберзлочинності, що зростає, й оснастити інформаційні ресурси органів ДФСУ новітніми способами захисту;

– по-четверте, здійснити комплексний підхід до захисту персональних даних декларантів, що подали станом на 2016–2017 роки електронні декларації.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О.О. Управління державною податковою службою в Україні: [монографія] / О.О. Бандурка. – Харків, 2005. – 504 с.
2. Головач А.В. Керівник в органах державної податкової служби: адміністративно-правовий статус: [монографія] / А.В. Головач. – Харків: Золота миля, 2011. – 584 с.

3. Курків М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств : [навчальний посібник] / М.В. Курків, В.Д. Понікаров, Д.В. Назаренко. – Харків : ІНЖЕК, 2010. – 300 с.

4. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств : [навчальний посібник] / [М.В. Куркін та ін.]. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2010. – 388 с.

5. Попова С.М. Адміністративно-правовий статус податкових органів України : [монографія] /

С.М. Попова ; за заг. ред. докт. юрид. наук, професора, заслуженого юриста України, академіка НАПрН України О.М. Бандурки. – Харків : Золота миля, 2012. – 386 с.

6. Проскура К.П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації / К.П. Проскура. – К. : ТОВ «Ем-кон», 2014. – 376 с.

В статье проанализированы основные подходы к формированию стратегии развития Государственной фискальной службы в Украине, предоставлен анализ подходов к информационному обеспечению фискальных органов в странах Европейского Союза и Российской Федерации, а также особенностей защиты информации, которая подается путем заполнения электронных деклараций. Автор выводит основные пробелы предложенной Стратегии развития органов Государственной фискальной службы в контексте информационного обеспечения последних и наводит целесообразные, по его мнению, модели построения долгосрочного плана развития информационного обеспечения Государственной фискальной службы Украины.

Ключевые слова: информационное обеспечение фискальной службы в Украине, налоговая служба, стратегия фискальной реформы, электронное декларирование.

The author of the article analysis the main approaches to the development of the strategy of the State Fiscal Service of Ukraine, provides an analysis of approaches to information provision of fiscal authorities in the EU and the Russian Federation, which is provide and the process of protection og the information, which is given in the electronic declarations. The author displays the main gaps of the proposed development strategy of the State Fiscal Service in the context of information provision and the latter gives his opinion on appropriate models of building a long-term plan for the development of information support of the State Fiscal Service of Ukraine.

Key words: informational supply of the tax service in Ukraine, tax service, strategy of tax reforms.

